ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA
VOL. XL, 26 SECTIO H 2006

Wydział Ekonomiczny UMCS

HENRYK ZAGÓRSKI

Procesy zakupu i sprzedaży w kształtowaniu płynności finansowej przedsiębiorstwa

Processes of purchasing and sales and their influence on financial liquidity within a company

Abstract: Statyczne ujęcie płynności finansowej jest miarą mało przydatną w zarządzaniu kapitałem krótkoterminowym. Relacja aktywów bieżących i pasywów bieżących, pokazana na jeden moment czasowy, nie ocenia właściwie zdolności płatniczych przedsiębiorstwa. Przedstawione w opracowaniu strumieniowe podejście w kształtowaniu płynności finansowej ukazuje realne możliwości sprostania wydatkom przedsiębiorstwa we właściwych terminach. Powiązanie strumieni rzeczowych, finansowych i informacyjnych pozwala w pełni zsynchronizować wpływy i wypływy środków pieniężnych. Rozpoznanie tych zależności umożliwia planowanie zakupów i płatności za nie w powiązaniu ze sprzedażą, wraz z oczekiwanymi strumieniami wpływów z jej tytułu. Bieżące i planowane przepływy środków finansowych w danym okresie są podstawą do analizy, a także budowy i kontroli systemu sterowania płynnością finansową w przedsiębiorstwie.

WPROWADZENIE
Introduction

Pomiar płynności finansowej w ujęciu zasobowym, dokonany na podstawie informacji zawartych w bilansie, jest w praktyce mało przydatny.[1] Tak określony poziom płynności finansowej jest aktualny jedynie na moment czasowy, w którym dokonano pomiaru aktywów i pasywów bieżących. Z uwagi na dużą dynamikę tych składników bilansu konieczna staje się codzienna analiza płynności finansowej. Jest to zadanie trudne i pracochłonne, a na dodatek nie gwarantuje właściwej oceny zdolności płatniczych przedsiębiorstwa. Niezbędne zatem staje

[1] M. Sierpińska, D. Wędzki, *Zarządzanie płynnością finansową w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 35.

się określanie jej jako miary powstałej z ciągłego porównywania wpływów i wypływów środków finansowych. Takie ujęcie w każdym czasie pozwala poprawnie ocenić możliwości płatnicze przedsiębiorstwa.

STRUMIENIE RZECZOWE
Material streams

Działalność gospodarcza polega na ciągłym przepływie dóbr od pierwszych dostawców aż do finalnych nabywców, którymi są konsumenci. Odbywa się ona w kolejnych fazach transportu, przetwarzania, składowania i sprzedaży. Rzeczowe strumienie przepływów służą nie tylko dostarczaniu dóbr do finalnych odbiorców, ale też dzięki nim dokonuje się zamiana ich właściwości i cech użytkowych wymaganych przez konsumentów.

Wydawać by się mogło, że optymalnym rozwiązaniem jest takie sterowanie przepływami rzeczowymi, aby każdy kolejny proces mógł być realizowany bez opóźnienia oraz bez tworzenia zbędnych zapasów międzyoperacyjnych. Jednak w praktyce gospodarczej jest to niezwykle trudne, gdyż duża część tych operacji nie jest wykonywana w sposób ciągły (jest realizowana w większych albo mniejszych seriach) lub też nie mają one ekonomicznego uzasadnienia (ze względu na koszty transportu).[2] Również sprzedaż nie jest prowadzona w sposób bieżący, tzn. bez składowania oferowanych wyrobów. Dzieje się tak dlatego, iż sprzedawcy, oferując szeroki wybór towarów, są zmuszeni do kompletowania asortymentu i realizowania niekiedy różnorodnych strukturalnie dostaw. Konsekwencją takiej sytuacji jest konieczność tworzenia zapasów. W obrocie gospodarczym tworzy się w związku z tym łańcuch strumieni i magazynowania, odzwierciedlający przemieszczanie i składowanie dóbr rzeczowych.

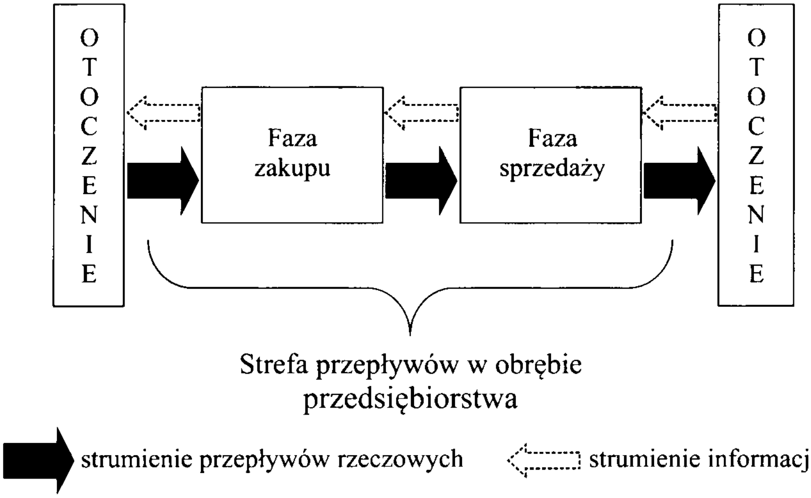
PRZEPŁYWY STRUMIENI RZECZOWYCH W PRZEDSIĘBIORSTWIE HANDLOWYM
The flow of material streams within a trade company

Prosty układ strumieni rzeczowych oraz przepływu informacji kształtującej te strumienie występuje w przedsiębiorstwie handlowym. Został on pokazany na rysunku 1.

Przedsiębiorstwo handlowe w procesie zakupu nabywa towary, aby je później z zyskiem odsprzedać. Z fazy zakupu, poprzez czynności manipulacyjne, towary przechodzą do fazy zbytu (działalność taka jest pozbawiona fazy prze-

[2] Obecnie ocenia się, że ok. 80% wartości produkcji przemysłowej jest realizowane systemem seryjnym, zaś pozostałe 20% pochodzi z produkcji ciągłej. Na podstawie: C. Skowronek, Z. Sarjusz-Wolski, *Logistyka w przedsiębiorstwie*, PWE, Warszawa 2003, s. 120.

twarzania). Następuje przepływ strumieni rzeczowych z otoczenia handlowego do magazynu przedsiębiorstwa oraz z magazynu do otoczenia w procesie sprzedaży. Aby przepływy rzeczowe miały uzasadnienie ekonomiczne, należy pozyskać informacje o możliwościach sprzedaży towarów na rynku.

Rys. 1. Schemat przepływów rzeczowych i informacyjnych w przedsiębiorstwie handlowym
Chart presenting material and information flows within a trade company

Źródło: Opracowanie własne.

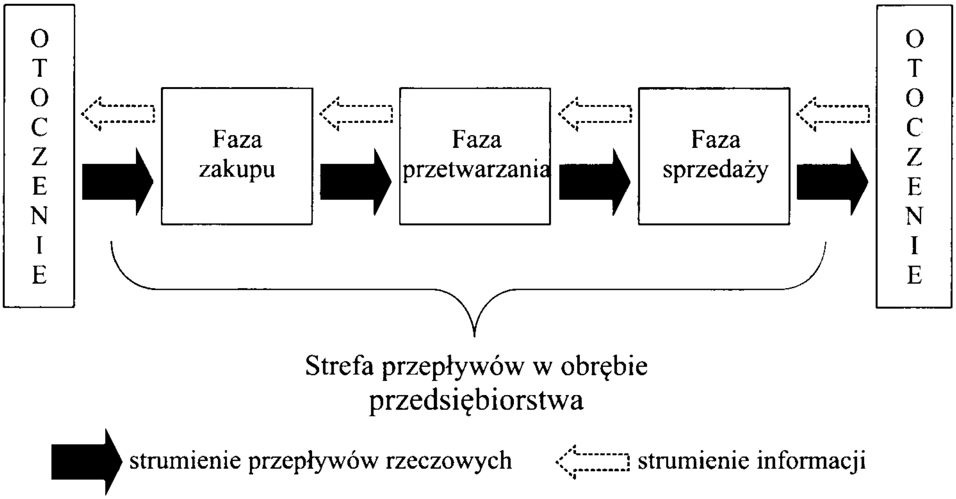
Przetworzenie tej informacji skutkuje dokładnymi planami zakupów towarów i zgłaszanym zapotrzebowaniem u dostawców. Następuje przepływ informacji do otoczenia. Przeprowadzona w otoczeniu podmiotu gospodarczego analiza rynku oraz badania potencjalnych rozmiarów popytu na oferowane towary tworzą przepływ informacji z rynku do przedsiębiorstwa.

PRZEPŁYWY STRUMIENI RZECZOWYCH W PRZEDSIĘBIORSTWIE PRODUKCYJNYM

The flow of material streams within a production company

Dłuższy łańcuch strumieni rzeczowych występuje w przedsiębiorstwie produkcyjnym, które w działalności operacyjnej przetwarza zakupione dobra rzeczowe i w ten sposób przekształcone – z innymi już cechami jakościowymi i użytkowymi – sprzedaje jako wyroby własne. Wydłuża się także łańcuch przepływu informacji. Zgłoszone przez rynek zapotrzebowanie na produkty przedsiębiorstwa jest analizowane przez dział produkcji i na tej podstawie określa się rozmiary, rodzaj i asortyment produkcji. Plany te wyznaczają zapotrzebowanie

na surowce, kierując strumień informacji do działu zakupów. W dalszej kolejności komórka ta przekazuje taką informację do dostawców w procesie zakupów. Przepływy strumieni rzeczowych i informacyjnych w przedsiębiorstwie produkcyjnym zostały przedstawione na rysunku 2.

Rys. 2. Schemat przepływów dóbr rzeczowych w przedsiębiorstwie produkcyjnym
Chart presenting the flow of material goods within a production company

Źródło: Opracowanie własne.

STRUMIENIE FINANSOWE
Financial streams

Strumieniom przepływów rzeczowych w przedsiębiorstwie odpowiadają przepływy finansowe, odpowiedzialne za płynność finansową. Są one związane z wymianą wartości materialnych (reprezentowanych przez dobra rzeczowe) na niematerialne (wyrażone środkami pieniężnymi) i odwrotnie. Z istoty wymiany handlowej wynika, że każdej takiej transakcji powinno towarzyszyć zwiększenie postrzeganej wartości dla obu stron wymiany, co jest motorem napędowym dokonywania tych operacji. Kupując asortyment zaopatrzeniowy niezbędny w działalności operacyjnej, przedsiębiorstwo przekazuje dostawcy środki finansowe. W procesie sprzedaży wymienia ono swoje produkty (towary), otrzymując zapłatę. Tworzy to dwa strumienie przepływu – na zewnątrz i do wewnątrz przedsiębiorstwa oraz jedną fazę magazynowania (agregacji) środków finansowych.

Układ ten zostaje rozbudowany w przypadku, kiedy płatności za zakupy są dokonywane z odroczonym terminem płatności, zaś w procesie sprzedaży przedsiębiorstwo oferuje nabywcom zapłatę w terminach innych niż fizyczne przeka-

zanie dóbr. Powstaje tu faza magazynowania środków finansowych, mających w określonych terminach przeobrazić się w strumień wypływu na zewnątrz oraz faza magazynowania środków, mających z założenia przekształcić się w określonym czasie w strumień dopływu środków pieniężnych do przedsiębiorstwa.

W dynamicznie rozwijającej się firmie rośnie zapotrzebowanie na środki finansowe, a tym samym na płynność finansową. Powoduje to konieczność szybkiej zamiany należności powstałych ze sprzedaży kredytowej na środki pieniężne. Następuje zatem ich sprzedaż przed uzgodnionym w transakcji handlowej terminem płatności na rynku wierzytelności. Zbycie takich aktywów realizowane jest np. w operacjach faktoringowych, w których nabywca (faktor) przejmuje od przedsiębiorstwa (faktoranta) wierzytelności, przekazując w zamian faktorantowi środki pieniężne. Za swoje usługi faktor pobiera opłatę w formie prowizji, wyznaczonej jako część wartości wierzytelności i potrącanej przy faktorowaniu tych aktywów. Może on także przejąć ryzyko utraty zdolności płatniczych dłużnika i związaną z tym możliwość obniżenia wartości zakupionych wierzytelności.[3] Dokonane w ten sposób szybsze odzyskanie środków pieniężnych znacznie poprawia płynność finansową przedsiębiorstwa.

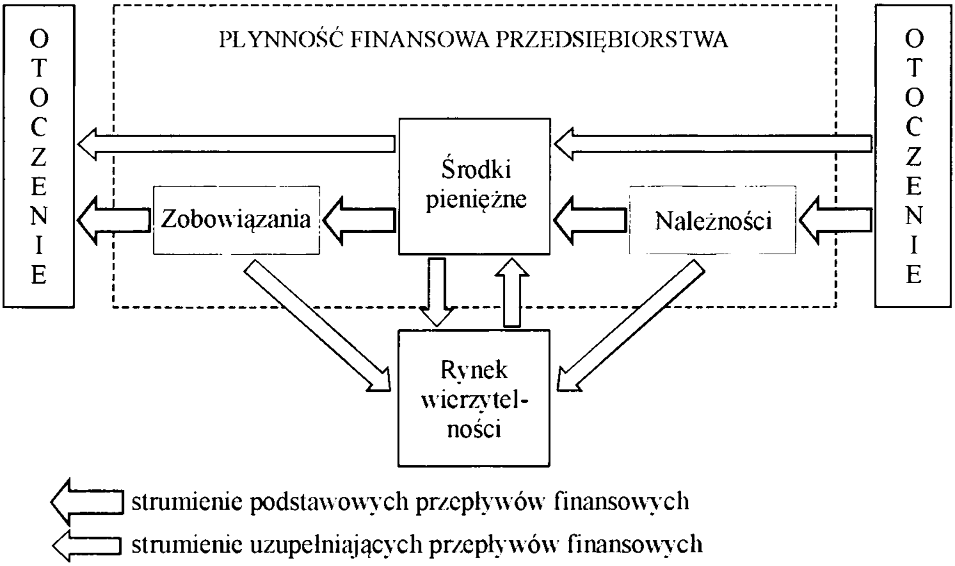
Podobnie do obrotu na rynku wierzytelności mogą trafić zobowiązania przedsiębiorstwa, stanowiące wierzytelności jego dostawców (beneficjentów). Jednak w tym przypadku przedsiębiorstwo, którego zobowiązania zostały sprzedane (dłużnik), opłaca je w terminie ich zapadalności, a nie w momencie transakcji faktoringowej. W ten sposób nie pozbywa się wcześniej środków pieniężnych, co nie ogranicza jego możliwości płatniczych, zachowując płynność finansową na dotychczasowym poziomie. Zagadnienia to zostały zilustrowane na rysunku 3.

Opisane przepływy finansowe składają się ze strumieni finansowych przepływów podstawowych oraz strumieni finansowych przepływów uzupełniających. W typowym przedsiębiorstwie zarówno zakupy, jak i sprzedaż realizowane są w zdecydowanej większości z odroczonym terminem płatności. Przepływy finansowe przechodzą przez fazę zobowiązań na etapie zakupów oraz należności na etapie sprzedaży. Ten układ tworzy podstawowe strumienie przepływów finansowych, odpowiedzialnych za płynność finansową w przedsiębiorstwie.

Statystycznie znacznie mniejsza część zakupów oraz dużo mniejsza część sprzedaży realizowana jest w transakcjach gotówkowych. Płatności za zakupy trafiają w momencie transakcji do dostawców, zaś te za zrealizowaną sprzedaż są inkasowane od razu w gotówce przez sprzedawcę. Takie operacje tworzą pierwszy rodzaj uzupełniających strumieni przepływów finansowych. Ograniczone natężenie ich przepływu powoduje mniej intensywny ich wpływ na płynność finansową. Należy jednak zauważyć, że strumienie te cechuje krótszy czas

[3] Oferta faktoringowa może też zawierać inne usługi dodatkowe, towarzyszące przedmiotowej transakcji.

przepływu, a tym samym mniejsza inercja w kształtowaniu płynności finansowej.

Rys. 3. Strumieniowe ujęcie płynności finansowej przedsiębiorstwa
A stream type approach to financial liquidity within a company

Źródło: Opracowanie własne.

Drugi rodzaj uzupełniających strumieni przepływów finansowych powstaje przy sprzedaży przez przedsiębiorstwo wierzytelności handlowych na rynku wierzytelności, a także w wyniku wystawienia do sprzedaży zobowiązań tego przedsiębiorstwa. Wpływy środków pieniężnych, powstające w drodze sprzedaży wierzytelności handlowych, są każdorazowo uzależnione od decyzji działu finansowego przedsiębiorstwa, zarządzającego płynnością finansową. Wypływy zaś są realizowane w terminach płatności zobowiązań handlowych. Dlatego oddziaływanie tych przepływów ma korygujące znaczenie w kształtowaniu płynności finansowej i ma za zadanie stabilizować pożądany (założony) jej poziom.

Opisane strumienie przepływów finansowych są wywołane strumieniami przepływów rzeczowych i są ściśle od nich uzależnione. Rzeczowemu strumieniowi wpływu do przedsiębiorstwa oraz rzeczowemu strumieniowi wypływu z przedsiębiorstwa towarzyszą strumienie finansowe. Są one równe, co do wartości, lecz przepływają w przeciwnych kierunkach. Zależności takie wynikają z właściwości transakcji wymiany handlowej, w której za wartość dóbr należy zapłacić równowartością w środkach pieniężnych.

PRZEPŁYWY STRUMIENI W PRZEDSIĘBIORSTWIE HANDLOWYM
Streams flows within a trade company

Strumienie przepływów rzeczowych w przedsiębiorstwie handlowym są wyznaczane charakterem i rozmiarami obrotu. Rozpoznany popyt rynkowy na oferowane towary wyznacza ilość i cechy jakościowe realizowanych zakupów zaopatrzeniowych. Plany zakupów będę także uwzględniały wielkość i strukturę posiadanych zapasów magazynowych. Nabycie towarów jest najczęściej realizowane z odroczonym terminem płatności i prowadzi do powstawania zobowiązań handlowych.[4] Fizyczna dostawa przyczynia się do tworzenia zapasów magazynowych, skąd towary te są sprzedawane – w zdecydowanej większości – w ofercie kredytowej. Powstają wówczas należności z tytułu sprzedaży. Układ tych zależności został przedstawiony na rysunku 4.

Na schemacie widoczne są strumienie przepływów rzeczowych, finansowych oraz przepływy informacji. Strumienie rzeczowe rozpoczynają się w momencie zakupu towarów u dostawców. Przechodząc przez fazę magazynowania, kończą się one w momencie fizycznego wypływu towarów z magazynu w transakcjach sprzedaży.

W przeciwnym kierunku przebiegają strumienie informacji. Pozyskana w drodze analizy rynku informacja o potencjalnych rozmiarach i asortymencie możliwym do sprzedaży trafia do przedsiębiorstwa. Tam jest przetwarzana i w procesie planowania zaopatrzenia określa rozmiary składanego u dostawców zapotrzebowania na towary.

Podstawowe strumienie finansowe głównego układu zasilania przedsiębiorstwa w środki pieniężne[5] rozpoczynają się w momencie wystawiania faktur z odroczonym terminem płatności. Przechodząc w kolejności przez fazę należności, zamieniają się w środki pieniężne i w terminach płatności trafiają na rachunki bankowe przedsiębiorstwa.

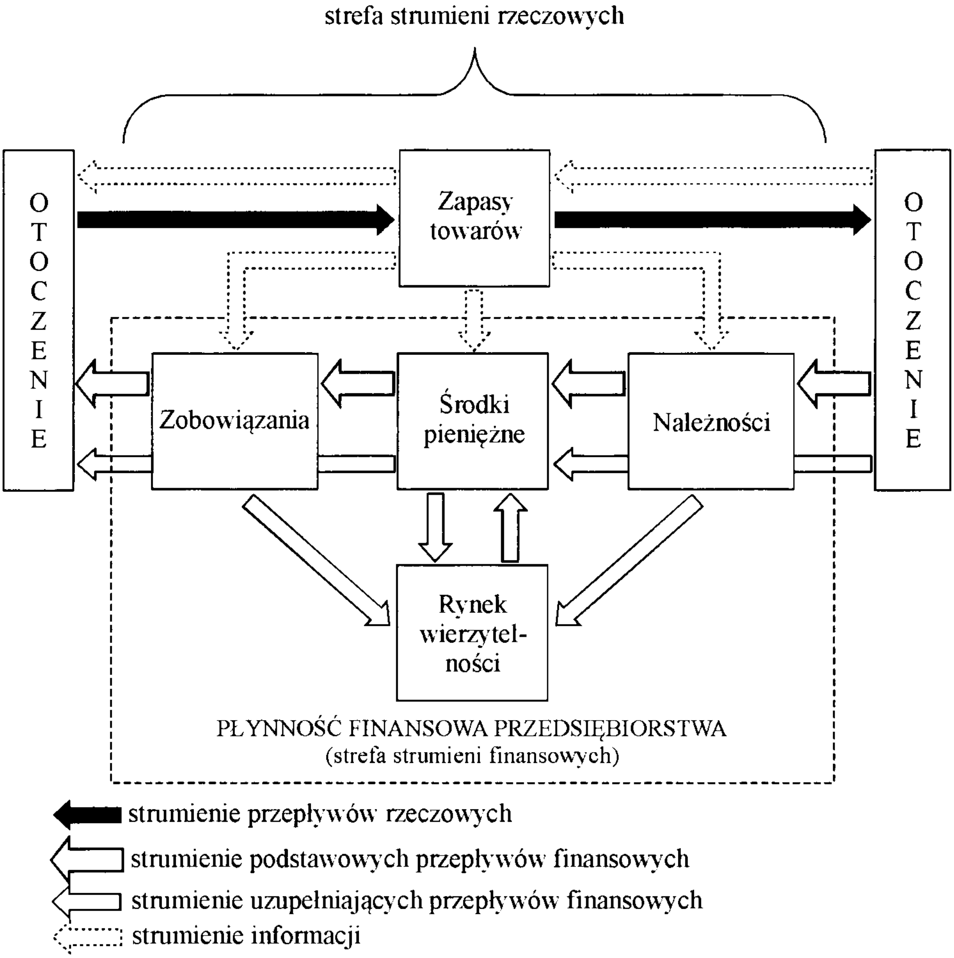
W systemie głównego kierunku wypływu środków pieniężnych z przedsiębiorstwa[6] podstawowe strumienie finansowe przechodzą fazę zobowiązań, aby dalej w toku realizacji płatności wynikających z zapadających terminów zapłaty zakończyć się u dostawców.

---

[4] W toku działalności gospodarczej powstają też zobowiązania wobec pracowników, publiczno-prawne i inne.

[5] Przez podstawowy układ zasilania przedsiębiorstwa w środki pieniężne należy rozumieć wpływy środków pieniężnych z tytułu działalności operacyjnej. Układ dodatkowego zasilania przedsiębiorstwa w środki pieniężne obejmuje działalność inwestycyjną oraz działalność finansową.

[6] Głównym kierunkiem wypływu środków pieniężnych z przedsiębiorstwa są wydatki poniesione w działalności operacyjnej. Do innych kierunków wypływu należy zaliczyć wydatki realizowane w działalności inwestycyjnej i finansowej.

Rys. 4. Schemat zależności między rzeczowymi i finansowymi strumieniami przepływów w przedsiębiorstwie handlowym
Chart presenting the relationship between material and financial streams flows within a trade company

Źródło: Opracowanie własne.

Pierwszą grupą uzupełniających strumieni finansowych głównego układu zasilania w środki pieniężne są wpływy gotówkowe, rozpoczynające się w momencie sprzedaży i trafiające bezpośrednio do przedsiębiorstwa. Strumienie te znajdują swój finał u dostawców w momencie realizacji zakupów gotówkowych. Ich cechą charakterystyczną jest brak faz oczekiwania, jakimi są należności i zobowiązania. Drugą uzupełniającą grupę stanowią strumienie rozpoczynające się w momencie sprzedaży należności na rynku wierzytelności. Ich kontynuacja następuje w momencie inkasa gotówki. Środki te służą do opłacania zobowiązań

przedsiębiorstwa, znajdujących się na rynku wierzytelności, gdzie te strumienie się kończą.

Jednocześnie bieżąca i planowana sprzedaż towarów, przechodzących przez magazyny przedsiębiorstwa, dostarcza informacji o spływie gotówki. Struktura tej sprzedaży – uwzględniająca formę zapłaty – określa rozmiary i rozkład w czasie strumieni wpływów z tytułu płatności. Informacje takie pozwalają kontrolować bieżące i planowane w danym przedziale czasu wpływy środków pieniężnych.

PRZEPŁYWY STRUMIENI W PRZEDSIĘBIORSTWIE PRODUKCYJNYM

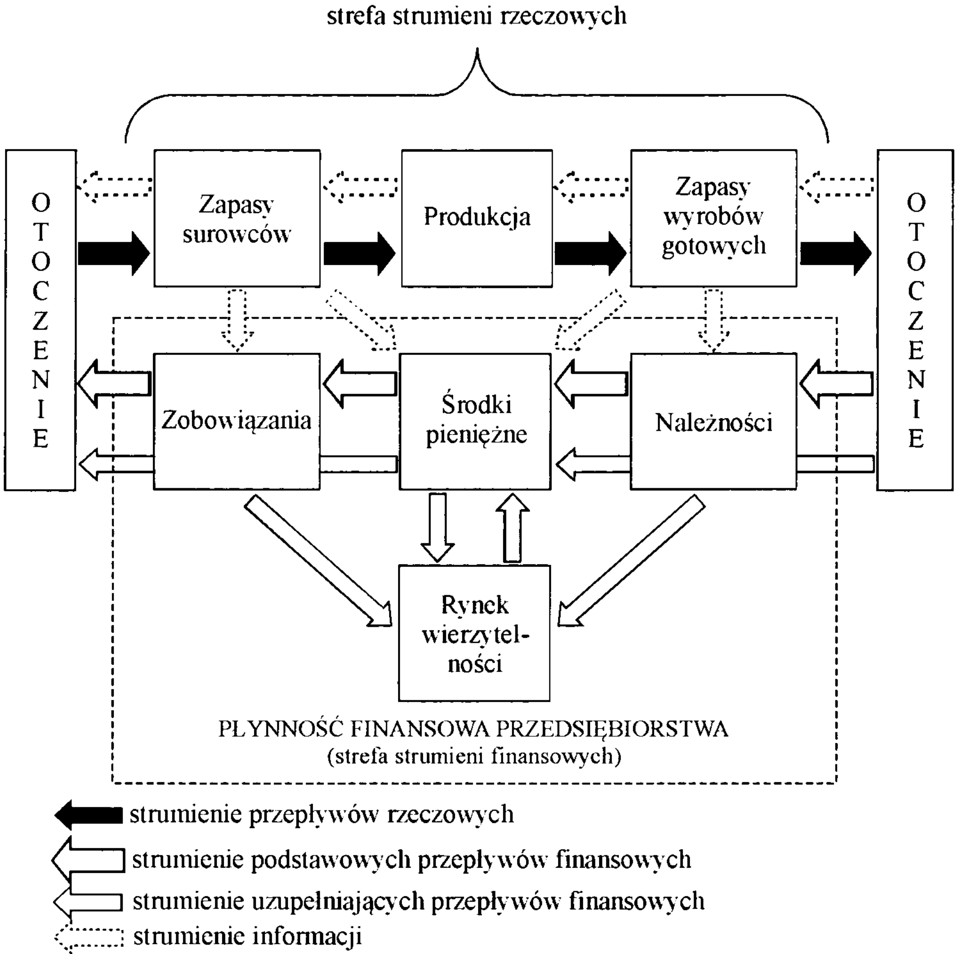
Streams flows within a production company

Układ przepływów strumieniowych w przedsiębiorstwie produkcyjnym jest bardziej złożony. Zapotrzebowanie na produkty zgłaszane przez rynek oraz rozpoznane w badaniach popytu i prognozach sprzedaży przy wykorzystaniu aktywnych narzędzi marketingowych określa wielkość i asortyment, a także cechy jakościowe produkcji. W czasie jej planowania zostaje wyznaczona wielkość zapotrzebowania materiałowego z uwzględnieniem zapasów magazynowych. Fizyczny zakup materiałów jest realizowany najczęściej z odroczonym terminem płatności i prowadzi do powstawania zobowiązań handlowych. Zakupiony materiał jest składowany w magazynach, skąd trafia na linie produkcyjne, przechodząc przez fazę przetwarzania i tworząc zapasy międzyoperacyjne. Schodzące z linii produkcyjnych wyroby gotowe trafiają do magazynów. Składowane w formie zapasów są sprzedawane – najczęściej w ofercie kredytowej. Powstają wówczas należności z tytułu sprzedaży. Schemat tych zależności został ukazany na rysunku 5.

W przedstawionym układzie przepływów w przedsiębiorstwie należy przede wszystkim wyróżnić dwa podstawowe ich rodzaje, a także związaną z ich przebiegiem sieć przepływu informacji. Pierwszym są przepływy rzeczowe, rozpoczynające się w momencie zakupu surowców od dostawców, które w fazie produkcji zamieniają się w wyroby gotowe i trafiają do magazynów. Strumienie te kończą się z chwilą fizycznego wypływu wyrobów gotowych z magazynu w transakcjach sprzedaży. Równolegle przebiegają podstawowe i uzupełniające strumienie finansowe, lecz one są zwrócone w przeciwnym kierunku.

Zależności pokazane na rysunku przedstawiają bezpośrednie powiązania zapasów wyrobów gotowych i należności oraz zobowiązań i zapasów surowców w procesie kształtowania płynności finansowej. Sprzedaż produktów przekazanych z produkcji do magazynów wyrobów gotowych pociąga za sobą wpływ środków pieniężnych. Wymuszona przez konkurencyjny rynek sprzedaż z odroczonym terminem płatności tworzy główny strumień podstawowego układu zasilania przedsiębiorstwa w środki pieniężne. Uzupełniający przepływ tego ukła-

du tworzy strumień płatności gotówkowych. Korzyści (lub konieczność) wynikające z wcześniejszej zamiany należności na środki pieniężne za pośrednictwem rynku wierzytelności tworzą drugi dopełniający strumień głównego układu zasilania przedsiębiorstwa w środki pieniężne.

Rys. 5. Schemat zależności między rzeczowymi i finansowymi strumieniami przepływów w przedsiębiorstwie produkcyjnym
Chart presenting the relationship between material and financial streams flows within a production company

Źródło: Opracowanie własne.

Jednocześnie bieżąca i planowana sprzedaż wyrobów gotowych, przechodzących przez magazyny przedsiębiorstwa, dostarcza informacji o wpływie gotówki do przedsiębiorstwa. Struktura tej sprzedaży – uwzględniająca formę za-

płaty – określa rozmiary i rozkład w czasie strumieni wpływów z tytułu płatności. Informacje te pozwalają kontrolować bieżące i planowane w danym przedziale czasu wpływy środków pieniężnych.

Zakup surowców trafiających do magazynów i niezbędnych do produkcji realizowanej przez przedsiębiorstwo powoduje wypływ środków pieniężnych. Płatności w formie odroczonej zapłaty za dostawy tworzą główny strumień wydatków podstawowego kierunku wypływu środków pieniężnych z przedsiębiorstwa. Uzupełniającym strumieniem wypływu są wydatki poniesione przy zakupach gotówkowych. Sprzedaż zobowiązań przedsiębiorstwa przez wierzycieli na rynku wierzytelności powoduje kolejny uzupełniający strumień wypływu środków pieniężnych na zewnątrz.

Bieżące i planowane zakupy dostarczają informacji na temat obecnych i przyszłych wydatków przedsiębiorstwa. Pozwala to monitorować wypływy gotówkowe oraz sporządzać terminarze wydatków, określając tym samym zapotrzebowanie na środki płatnicze.

Informacje na temat bieżących i planowanych wpływów i wypływów środków pieniężnych w danym okresie są podstawą do analizy, a także budowy i kontroli procedur sterowania płynnością finansową w przedsiębiorstwie. System ten powinien pozwalać na elastyczne wprowadzanie korekt w formie sprzężenia zwrotnego, eliminując, a przynajmniej znacznie ograniczając ryzyko utraty zdolności płatniczych przedsiębiorstwa. Działania takie umożliwia dyskretna analiza zmian natężenia przepływów strumieni rzeczowych, które przez wysoką integrację ze strumieniami finansowymi będą powodować zmiany natężenia w przepływach środków pieniężnych, a w konsekwencji fluktuację płynności finansowej.

SUMMARY

The static approach to financial liquidity is a measure of limited utility when applied in short term capital management. Relations between current assets and current liabilities presented at a particular moment of time do not properly evaluate the company's ability-to-pay. The stream approach to the financial liquidity management which is described in the article, shows the actual possibilities of dealing with the company's expenditures in due dates. The analysis of directions and intensity of cash flows enable the company to assess properly the financial liquidity. Relationships among material, financial and information streams allow for complete synchronization of cash inflows and outflows. Recognizing these relations enables to plan the purchases and payments in accordance to sales and expected inflow streams. Current and planned financial flows in particular period are the basis of analysis as well as of creation and monitoring the financial liquidity management system in a company.